

N.F.S. Grundtvig “Om Sandhed, Storhed og Skønhed”

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.16, november 2020

Denne pdf er en læseversion af værket uden kommentarer. Værket findes digitalt med punktkommentarer, indledning, tekstredegørelse og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

Tekstkilder

A *Førstetrykket*, 1817 (SJ: 312)

Teksten er etableret af Kim Steen Ravn

Punktkommentarer og tekstredegørelse er skrevet af Kim Steen Ravn, redigeret af Else Riisager og Jon Tafdrup

Indledning under udarbejdelse

Tilsyn ved punktkommentarer dr.phil. Flemming Lundgreen-Nielsen

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2025

|A:17

Om Sandhed, Storhed og Skønhed.

Hvem føler det ikke, at vi i disse tre Ord have nævnet Alt hvad Menneskets Hu hernen kan staa til, Alt hvad der nogensinde er attraaet, lovsjunget og forgudet, Alt hvad der af noget Væsen kan eies og begribes! Hvem kiender noget til Historien, og veed ikke, at hvor ulige end de Forestillinger vare, man gjorde sig ved hine Ord, saa udtrykte de dog hvad man attraaede, saa skattede man sig dog lykkelig ved at eie, ja følge sig endog oplivet og ophøiet ved at skue og tilbede hvad man agtede for stort og skønt; og elskede man ellers ikke Sandhed, saa maatte man dog ønske at Besiddelsen var sand: *usvigelig* og *varig*! Naar vi da spørge, hvad dog Storhed og Skønhed og Sandhed monne være, hvor de findes, og hvorledes de kan faaes og beholdes? da gøre vi Spørgsmaal som gennemgribe og gennemtone den hele Menneske-Slægt, Spørgsmaal hvorpaa alle |A:18Tiders Viismænd have grublet, ja Spørgsmaal, som selv de, i hvis Tanker de aldrig kom, stræbde gennem deres hele Liv at løse. Ere disse Spørgsmaal da forfængelige, er der *intet ubetinget* Sandt og Stort og Skønt, beroer det Alt paa vilkaarlig Belysning og

Forbindelse, da er ikke blot Alt under Solen, men Alt hvad tænkes kan forføngeligt, Alt et forføngeligt Spil som Ingen spiller, en Skygge hvortil intet Legeme svarer, da er Alt umueligt. Dog, ved at see og sige dette, see og sige vi med det Samme, at det umelig kan saa være, at det kun er Beviis paa en Ligegyldighed og Sløvhed, som maae forbause og forfærde hver levende Sjæl, naar Menneskens Børn, uden selv at mærke det, fornægte hvad de selv bevise og stadfæste med hvert Ord de tale, naar selv Viismænd, til hvis Ord de lytte, forkynde høit, hvad kun i Daare-Kisten er en Trøst, at Alting er i Grunden Galenskab og Selv-Modsigelse, at *Sandhed selv* har ingen Kiendemærker, Storhed ingen Maalestok og Skønhed ingen Grund! Hvem føler Gnist af *Sandheds-Kiærlighed* i Barmen, hvem glødede ved Syn af Fortids Storhed, hvem rørdes inderlig af Kiærlighed til hvad han ei formaaede at nævne, og gruer, blegner, gyser ikke, naar han eftertænksom kiger ind i vore Dages Vidskab for at |A:19finde Rede i sig selv, og seer at det er Summen af den iiskolde, trøstesløse Viisdom at man skal nøies med sit Vilderede og fremfor Alt kun *ikke troe*, at det Faste, det Ubetingede og Evige er andensteds at finde end i vor Indbildning, altsaa i *Grunden ingensteds*, thi i hvad der, som vi, indskrænkes og omskiftes, fremkommer og forsvinder, *der er dog umelig* det *Uforanderlige*, *Ubetingede* og *Evige selv*, men kun dets Billede og Skygge! Hvem veed det ikke, at siden Fædres faste, eenfoldige Troe paa Bibelen forsvandt, og siden Kant og Herder i al Uenighed enedes om at trodse *Modsigelsens Grundsætning*, og gjøre det til Fornuftens Bedrift at undergrave sig selv, at omhugge, som man kaldte det, *Dogmatismens*, men som unægteligt er, Vishedens og Sandhedens Eeg, at fra den Time af er det *Selv-Modsigelse*, som under afvexlende Navne og Skikkelser, har anmasset sig Viisdoms og Sandheds Lærestol, og maa, hvis ikke Sandheds-Kiærlighed, den levende, dybe og kraftige, kan atter opvaagne, og bortaande det Blændværk, som skjuler den tomme, bundløse Afgrund for de Dødeliges Øine, inddysse dem i en magnetisk Søvn, hvori de drømme om Lys, medens et ægyptisk Mørke, som man *med* |A:20*Hænderne kan føle*, omleirer og opfylder dem! Jeg spørger ei: hvo veed det ikke? fordi jeg jo alt for godt veed, at hardtad Ingen vil vide det er saa, men fordi det er saa unægteligt, at man maa have glemt al Vidskab, for ikke at vide det, og bogstavelig gaae fra Forstanden, naar man hører det beviist, uden at ville tage mod Overbeviisning. Jeg taler ikke heller herom, fordi jeg rimeligviis kan haabe at overbevise nogen levende og inderlig derom, thi de Døve høre jo ikke, saalidt som Iis opflammes, og for døve Øren har jeg talt, paa Iis udgydt mit Hjertes Luer nu saalænge, at kun fordi jeg haaber det Urimelige, har Haab til ham, som kan gjøre det for Mennesker umelige mueligt, og opvække Døde, kun derfor taler jeg, og overlader Sandhed selv, som Ordets Eiermand, at styre og bestemme Ordets Vei og Virkning.

Om Sandhed.

Vil man vide, hvorledes Tale om Sandhed kan indvikles, og hvordan man skal bære sig ad, naar man med Spidsfindigheder vil kvæle sand Vidskab i Fødselen, da læse man Kants berømte Bog, som uidentvivl er den meest bidende Kritik over reen Fornuft, som endnu er skrevet. Vil man see en Giendrivelse af de store Vildfarelser, den og Tidens |A:21|øvrige philosophiske Bøger have udbredt, da prøve man paa at afbevise de Modsætninger, jeg deels før har fremført¹, deels her *bestemtere* fremsætter, thi al Vildfarelse som er stum, skal man ansee for død og magtesløs, og Indvendinger mod Sandhed er det tidsnok at besvare, naar de gøres.

Hvor Bevidsthed udtrykker sig, er den unægtelig, og i Unægteligheden finde vi den evige, ubetingede Sandhed, thi den evige Sandhed er en unægtelig Bejaelse, som igien unægtelig forudsætter hvad den udtrykker: en evig Værelse, der bejaer sig selv, udtrykker sin Selv-Bevidsthed, det er: *en levende, selubevidst*, treenig Gud. Der kan da intet Spørgsmaal være om, at der er en evig Sandhed, eller om hvad den er, thi den er unægtelig Indbegrebet af det evige Liv, men Spørgsmaalet her maa være, om der gives nogen timelig Sandhed, og om der er Løgn til? Her har man da Leilighed til at øve sin Spidsfindighed paa Tid og Rum og Løgn, thi derom er kun det unægteligt, at ingen Løgn kan være *af eller i* Sandheden, og at, hvis der er Løgn, er der ogsaa Tid og Rum til, da Sandheden nødvendig maa indskrænke og tilintetgiøre Løgneren, som er en Selv-Modsigelse der indslutter Sandheds |A:22|Fornægtelse. Nægte den evige Sandhed kan intet Menneske, uden at stemple sig som Løgner, men udgive sig for den, kan hvem der vil, naar han tør, og kan bare sig for Selv-Modsigelse, thi at han fødes og dør, beviser Intet imod ham, naar han kun siger at det skeer *med hans Villie*. Vil man *trods* Erfaringen, da kan man nægte baade Timeligheden og Løgnens Tilværelse, men indrømmer man en Timelighed, da nødes man til at udlede den af Evigheden, og indrømmer man en *Død*, da nødes man til at indrømme *Løgnens Tilværelse*, thi Død er Nægtelse af en Selv-Bevidsthed, og maa altsaa have sin Grund i Løgn, thi i den evige Sandhed er ligesaalidt Død som Løgn, da Død derimod, som Skilsmisse fra Livet, er en nødvendig Følge af Løgn, som Nægtelse af Sandhed, hvori Livet er.

Forudsætte vi nu, at man indrømmer hvad man ikke kan nægte, uden enten netop *derved* at bekræfte det, eller dog at modsige en utvivlsom Erfaring, da forudsætte vi at der er en evig levende Sandhed, altsaa *en evig Sand-Siger*, samt at der er en timelig Tilværelse, og i den Løgn og Død til.

Nu opstaaer da Spørgsmaalet, om vi kan finde Sandhed, og

adskille den fra Løgnen i Tiden og |A:23| Rummet, og her gælder det da først og fremmest om, at vi ret fatte, og dybt indprænte os den unægtelige Vished, at det ikke blot er i Tiden Sandhed og Løgn ere uforligelige, men at netop i Evigheden er der et svælgende Dyb befæstet imellem dem. Den Vildfarelse, at Skilsmissen kun er timelig, har i de sidste Dage faaet saa høirøstede Munde og veltalende Tunger, at vi maae væbne os mod den, ikke ved at tilstoppe Ørerne, men ved at rense dem, saa Sandheds Røst i sin fulde Kraft kan trænge ind og giennemtone os. Det er unægtelig vist, at der er evig Sandhed til, fordi Sandhed kun er den evige Værelses Ja til sig selv; var Livet og Sandheden ikke evige, da maatte *det være en evig Sandhed*, og da det nu dog er Nægtelse af Sandheds Evighed, stempler det netop sig selv som Løgn, og bekræfter Sandheds Evighed ved at nægte den. Ligesaa unægtelig nu, som Sandheds Evighed er, ligesaa unægteligt er det, at den netop i Evigheden umuelig kan taale Løgn, uden at fornægte sin Evighed: selv blive Løgn, som igien er umueligt da Løgn derved maatte blive Sandhed, blive selv det, i hvis Nægtelse den ene bestaaer. I Tiden derimod kan Sandhed taale Løgnen, taale at strides med den, fordi Løgnen ikke nægter den timeligt Liv, men paastaaer netop, at dens Liv er timeligt, hvilket da Ti|A:24| den maa vise, som Ordsproget bestemt udtrykker sig: *hvad Sandhed er, skal Tiden vise*. En timelig *Kamp* kan der altsaa være mellem Sandhed og Løgn, uden at Sandhed derved nægter sig selv; at den vil lade Løgnen kiæmpe, uagtet det er aabenbart, at al Kraft tilhører Sandhed, og kan kun med dens Tilladelse misbruges, det er os vist nok ubegribeligt, fordi vi umuelig kan begribe den evige Sandhed som begriber os, saalænge vi ikke ere Eet med den; men det kan vi begribe, at Sandheden kun tillader Kampen, fordi den har selv *et timeligt Værk*, som netop ved den befordres, og i dette Stykke gaaer der Syn for Sagn, thi vi ere selv et saadant Værk: *Mennesket* er unægtelig en Skabning af den evige Sandhed som under Kamp udvikler sig i Tiden. Hvorledes det nu egenlig hænger sammen med denne Kamp, kan være, og er virkelig et saare indviklet *Spørgsmaal*, ret egenlig *Ordets Gaade*, men her kommer det os endnu ikke ved, her er kun Spørgsmaalet, om, naar Sandheden har fuldført sit timelige Værk, og nødvendig derved berøvet Løgnen al Kraft, al Muelighed i at yttre sig, saa der er intet tilbage uden *den løgnagtige Villie*, der umulig kan endes, da en *endelig Villie* er en Selv-Modsigelse, som en Kiærlighed der hader og myrder sig selv; om da Løgnen kan |A:25| indlemmes i Sandhed, hvilket er den Udflugt man har grebet til, for at redde Løgnen! Herpaa maae vi nu svare det bestemteste *Nei*, thi man dreie det hvordan man vil, saa er det ikke tænkeligt, uden under den Betingelse, at Sandheden enten skulde holde op at hade Løgnen, eller Løgnen holde op at hade Sandhed, men i begge Tilfælde blev Sandhed Løgn, og Løgn Sandhed, i begge Tilfælde

havde da Sandheden igiennem Tiden nægtet sig selv, som vi veed er umueligt.

Det vil man da blive nødt til at indrømme, at Hadet mellem Sandhed og Løgn er evigt, og at Løgnens *Uendelighed* eller *evige Død* er ligesaa unægtelig, som Sandheds evige Liv, og det veed vi altsaa, at Alt hvad der i Verden lægger an paa at forbinde Sandhed og Løgn, eller at skjule Fiendskabet; det er Løgnens, Alt hvad som derimod lægger an paa at aabenbare det *evige* Fiendskab og adskille det Uforenelige i Kamp, det er Sandhedens Virkning og Skabning, dog saaledes, at selv Løgnens Virkning styres af Sandheds Haand til at befordre, hvad den efter Løgnens Villie skulde forhindre, og til at forhindre hvad den efter samme Villie skulde befordre. I Begrebet see vi altsaa, det er ingen Sag at adskille Løgn fra Sandhed, men i Erfaringen er det derimod ofte heel vanskeligt, hvil|A:26ket maa falde os underligt, dersom vi ikke finde noget i os selv der elsker Løgneren, men finde vi det, da er det kun underligt at vi elske Løgneren, thi det er ingenlunde underligt, men aldeles naturligt, at Løgneren forblinder os forsaavidt vi elske den. Vi veed hvad Christendommen i denne Henseende lærer os om Mennesket, om Løgnens Indpas og Døden som Syndens Sold, og det lader sig i det mindste unægtelig bevise, at *forsaavidt* Døden *har Magt* over os, forsaavidt den opløser os, *forsaavidt* have vi elsket Løgneren, thi Døden har ingen Magt over hvad som er i Sandhed, og saavidt vi elske Sandhed, ere vi deri.

Her mindes vi da om den Grundsætning, som man sædvanlig kalder *Aarsagernes*, fordi den lærer os at slutte fra Virkning til Aarsag. Ligesom vi nu fandt Modsigelsens eller Unægtelighedens Grundsætning i Selv-Bevidsthedens almindelige Udtryk: jeg er mig selv bevidst, hvorfra følger at jeg ikke er andet end *hvad* jeg er, er ikke hvad jeg ikke er; saaledes finde vi Aarsagernes Grundsætning i vor Selv-Bevidstheds besynderlige Udtryk: jeg *er blevet* mig selv bevidst, jeg har fundet mig selv, thi dermed sige vi, at vi ere os *ikke evig* selv bevidste, og da der dog nu baade unægtelig er en evig Selv-Bevidsthed, og Bevidsthed umulig kan for|A:27aarsages af Ubevidsthed, da Sandhed ellers foraarsagedes af Løgn, saa bliver det klart at vor Bevidsthed er foraarsaget af den evige Bevidsthed, og følgelig *afhængig* deraf, thi Alt hvad som er af det Evige, er evig afhængigt deraf.

Strængt talt er nu hiin Grundsætning kun en Udvikling af den foregaaende, thi den evige Sandhed forudsætter nødvendig den evige Værelse som sin Aarsag, og derfor er Aarsagernes Grundsætning evig sand, thi den er i den evige Sandhed. Dersom altsaa nogen Selv-Bevidsthed vilde udtrykke sig saaledes: *jeg er af mig selv*, da var det Løgn og Selv-Modsigelse, thi det var som at sige: jeg er mig ingen Værelse *bevidst*, men jeg er Værelsen som kom af Bevidsthed om ingen Værelse: jeg er Aarsagen som kom af

Virkningen uden Aarsag.

Fra Virkningen nødes vi da til at slutte os til Aarsagen, men nu spørges, *hvad* Virkningen *kan lære* os om Aarsagen, og her støde vi paa Eenhedens Grundsætning, der ogsaa ligger i den evige Sandhed og udtrykker sig i Selv-Bevidsthedens nødvendige Yttring som *Eenhed* af Værelse og Bevidsthed, af Aarsag og Virkning, saa at Virkningen er Aarsagens *Billede*. Vi see imidlertid let, at her maae tænkes et Tredie, et Led som forbinder og forener Værelse og Bevidsthed, Aarsag og **A:28**Virkning, nemlig Aarsagens *Virksomhed*, hvilket vi kalde *Kraft*, og da denne Kraft *forener* hvad der maa tænkes hver for sig, er det nødvendig *Kiærlighedens* Kraft, thi Kiærlighed kalde vi hvad som meddeler og forener, og her have vi da de evige Pillere hvorpaa Unægtelighedens, Aarsagernes og Eenhedens Grundsætninger urokkelig hvile.

Men, naar vi nu i Verden anvende Eenhedens Grundsætning paa Aarsag og Virkning, da see vi let, at Timeligheden maa komme i Betragtning, saa vi ikke kan paastaae at der er *ubetinget* Eenhed uden i det forbindende Led: i *Kraften*, selv i Bevidstheden er i al Fald kun en ved Tid betinget Eenhed ∴ en *fortskridende Liighed*. Heraf følger, at al Virkning er et Billede af *sin nærmeste Aarsag* ∴ af *Kraften* eller Virksomheden, og *kun i den* Eet med sin Grund-Aarsag, saa det kommer an paa Virkningens Deelagtighed i Kraften, hvorvidt den afbilder Grund-Aarsagen, og har Samfund med den. Hvor der nu findes Selv-Bevidsthed, kun der i alle Henseender er et Samfund med Sandhed mueligt, og det aabenbar i samme Grad, som Mennesket elsker Sandhed, thi kun Kiærligheds Aand kan forene hvad der er for sig, hvad der har Selv-Bevidsthed, og kun det.

A:29Alt hvad der nu kun afbilder Kraft, er, naar det betragtes udenfor den: *dødt*, og altsaa kun en Skygge, hvad som derimod har Kraften i sig, det er *levende* og altsaa et Billede af Kraften, men kun hvor Kraften er sig selv bevidst er der et Billede af Sandhed, kun Mennesket er skabt i Guds Billede.

Spørge vi nu hvad timelig Sandhed er, da maae vi vel svare: det er Skabningens sande Forhold, og det anskues i Mennesket, i hvem Skabningen har sin Bevidsthed, og i hvem der kan sees et Billede af den evige Sandhed, der udtrykker Værelsen som har afbildet sig selv; thi det betegnes ved Legemet der giennem Sandserne afbildes i Sjælen. I Sandheds Øine er da det naturlige Menneske strax hans Billede, men om det skal vorde saa i sine egne, det kommer an paa, om Sandhed vil laane det sit Øie, og om Mennesket vil betragte sig dermed, indtil Udviklingen er tilendebragt i Kiærlighed, saa Billedet sammensmelter med Sandhed, og seer med sine egne forklarede Øine legemlig, hvad før kun saaes i Aanden: Ansigt til Ansigt hvad Billedet betød.

Her staae vi da ved det store Spørgsmaal: har Sandhed laant

Mennesket sit Øie, og hvorledes er det i saa Fald brugt, hvilket er det Samme som: har Sandhed givet Mennesket sin Aand og har han **A:30** udviklet sig i den; thi Aand svarer i Evighedens Sprog ∴ i Guds Ord, til den sandselige Indbildnings-Kraft, som er dens Billede. Vi see let, at disse Spørgsmaal maae besvares historisk, og at det Sidste er et *Samvittigheds-Spørgsmaal* ∴ et Spørgsmaal om Forholdet mellem Sandheden og den menneskelige Villie, eller, hvad der er det Samme: det menneskelige Hjerte. For enhver selvbevidst Skabning maatte det hede: følg Sandhed! men annammede Mennesket Sandheds Aand, da maatte Budet være: *aabenbar Sandhed!* og det var Slægters store Moral-Princip, der indsluttede Sandheds-Kiærlighed i sig; ved Aandens Kraft skulde Eenheden virkes, og af Eenheds-Grundsætningen udspringer da Læren om al god Gierning som en Bestræbelse efter Eenhed med den evige Sandhed, og Salighed ∴ Guds evige Liv, i Ham.

1

Saasom: i Krønikens Gienmæle, i Skriftet mod den lille Anklager, og i Dannevirke.

Om Storhed.

Stort og Smaat, siger man, ere relative Begreber ∴ Begreber som forudsætte en Sammenligning og kundgiøre kun et indbyrdes Forhold; og det er for saavidt gandske rigtigt, som det i Verden maa være Tilfældet, men vilde man deraf slutte, at *Storhed* ikke er et evigt, *selvstændigt* Begreb, da tog man mærkelig Feil, thi Smaat forud**A:31** sætter Stort, hvoraf det kun er en Formindskelse, men Stort forudsætter i det evige Begreb kun Virksomhed i Værelsen, og Anskuelse deraf, thi naar den evige Virksomhed anskues i Sandhed, da fødes Begrebet om Storhed; naar den evige Kraft udtrykker sig i Sandhed, da udtrykker den Storhed som *Al-Magt*, naar Gud siger: *Jeg*, da udtoner Evigheden sin Storhed, og den sande Storhed er da unægtelig *Guds Ord* ∴ *Sandheds aabenbarede Kraft*. Man kan nu ikke tvivle om, at Sandhed og Storhed i Grunden ere Eet, da Storheden netop er Sandhed som den i sin Kraft aabenbarer sig, og hvem der kiender noget til *Skriften*, seer let, hvorledes det her lysner om *Logos*; men her giælder det især om, at udlede den timelige Storhed af den evige, og at gjøre i Verden den rette Skilsmisse.

At nu et *almægtigt Ord* er det *Største* hvorom vi have nogen Forestilling, derom har man aldrig tvivlet, selv i de mest vantroe Dage, som sees kan af Fortolkningerne over 1 Moseb. selv af dem, der fornemt løfte sig paa Tæerne over den mosaiske Kosmogonie. Sandheden i Ordet lader sig oversee, men et almægtigt Ord lader sig

ikke overraabe. Hvad de høie Øine imidlertid ikke saae, det see vi her, at i *Ordet* findes den eneste muelig **A:32**Overgang fra det Evige til det Timelige, kun i og ved Ordet kan der skabes, og al Skabning er en Virkning af Sandhed giennem Ordet, og see tillige, hvori den sande Forskiel ligger mellem Stort og Smaat, da Alt i Tiden aabenbar er større eller mindre, eftersom det mere eller mindre klart og levende afbilder det almægtig skabende Ord. Hvorvidt vi ere istand til rettelig at giøre denne Forskiel, kun det er et Spørgsmaal, og man seer let, at det er det Samme, som: hvorvidt vi ere istand til at anvende *Aarsagernes* Grundsætning, thi efter den er det aabenbar Forholdet maa bestemmes.

Herpaa vil vi da prøve, naar vi først have anmærket, hvad paa denne Punkt vel bedst forstaaes, at Sandheden *i sig selv* er noget Inderligt, nemlig *Selv-Bevidstheden selv*, og *den i sit Udtryk*, det er *Ordet*. Naar vi, som i det Foregaaende, *tale om* Selv-Bevidstheden, da kan vi ikke, uden idelig Gientagelse og unødvendig Vidtløftighed, udtrykke denne Forskiel, men vi maa stedse have den i Tanker, for ikke at sammenblande Gud og Verden, Tid og Evighed, thi i *Ordet*, som det *Delelige*, ligger Tiden forborgen, og kun i *Ordets Kraft* er den sandselige Verden forbundet med Sandhed.

A:33For Sandhed er da Verden ikke til uden som en Virkning af Ordet, og med Sandhed kan vi Intet kalde Stort, der ei sees i sit Forhold til Ordet, *sees i dets Kraft*. Naar vi nu betænke os, da skal vi ogsaa finde, at Talebrugen stadfæster det Samme, thi naar vi kalde noget *stort*, da tillægge vi det netop *Kraft og Anseelse*, fattes Kraften, da kalde vi det *storagtigt* eller storladent, fattes Anseelsen, da kalde vi det *stærkt*. At vi ofte tage Feil, og kalde Stort hvad der er smaat, og omvendt, det kommer ikke af Uenighed om, hvori Storhed bestaaer, men af en urigtig Vurdering, som igien kan have mange Grunde; thi vi kan enten lade os blænde af *Anseelsen*, eller vi kan mangle Øie for den sande Kraft, eller vi kan lade os overraske og glemme Sammenligningen, kort sagt: vi kan være blinde eller lade os forblinde paa adskillige Maader. Da nu Alt her kommer an paa Øiet, kan man, forudsat at Øinene ere saa forskellige som vi veed de ere, umuelig i det Enkelte vente megen Enighed om *hvad der er stort*, men det forhindrer ikke, at der jo kan gives mange urokkelige Bestemmelser for hvad der skulde synes Stort og Smaat i alle Menneskers Øine, thi Forholdet til Sandheds Ord afgiver unægtelig en usvigelig Maalestok, som det er **A:34***Pligt* at anvende og kiende gyldig. Ei heller er Uenigheden nær saa stor som det ved første Øiekast kan synes, thi uagtet Mange erklære for Stort, hvad der i Grunden kun er smaat, saasom deres egen lille Person, saa er det dog næsten altid kun en Forvexling af *Navne*, og det virkelig Store kalder man sjelden smaat, naar det er *nærværende*, af den gode Grund, at naar noget Stort er nærværende, da nødes man til at

fornemme det, har man ikke Øie for det, saa har man dog Øie for sig selv, og hvad man bliver liden ved Siden af, nødes man til at ansee for Stort, enten man vil eller ikke.

Hvad nu den sandselige Verden angaaer, da sige vi vel ofte, blot med Hensyn paa dens *Vidde*, at den er stor, men gjorde man os mindste Indvending, forandrede vi vel Udtrykket, eller nødtes dog til at indrømme at den kun er stor forsaavidt man forestiller sig den *synlig* og *seet*, og da er den virkelig stor i sine egne Øine, thi da sees den i *sin Kraft*, i Lyset, der som Øie er kommet til Bevidsthed; men naturligviis kun sandselig stor, en *stor Skygge*, sandelig stor: et *stort Billede* bliver den først, naar den sees som Virkning af Ordet og aabenbarer dets Kraft; med andre, giængse Ord: som et Beviis paa Guds Almagt. Betænke vi os nu et Øieblik, da skal vi finde, at Tingene ere **A:35**store, som de ere sande til, og at Mennesket ogsaa i denne Henseende er Skabningens Krone, thi i og for sig selv er det Sandselige jo ikke stort, men kun i Forbindelse med et Øie der kan see hvad det betyder, og denne Forbindelse finder kun Sted hos Mennesket, i hvis Bevidsthed Sandse-Verdenen ved Legemet er indlemmet, eller hvor Sandse-Verdenen i Legemet er bragt til Bevidsthed. Ligesom nu dette fornemmelig viser sig i *Ordet*, der skiller os fra *det Umælende*, saaledes indsee vi let, at *Ordet* er det Største ved Mennesket, thi det afbilder den sande Storhed selv, ligesom det udtrykker hvad der gjør Mennesket til et Billede af Sandhed: Selv-Bevidstheden. Det talende Menneske er altsaa i Sandheds Øine det Største i Verden, som hans fuldstændige Time-Billede, et Billede, hvori Ordet, efter at have stykkeviis afpræget sin Kraft, afbilder sig selv; men om Mennesket skal kunne see sig i den sande Storhed, det beroer paa, om det kan betragte sig med Sandheds Øine, som hans Billede.

Her staae vi atter for det historiske Spørgsmaal, om Mennesket har faaet Livs-Aande i sin Næse, og derved et aandigt Øie, hvormed han kan betragte den evige Sandhed *billedlig* i sig og Verden, vi veed hvad Skriften siger derom, og An**A:36**nammelsen lader sig ikke nægte, uden at trodse Erfaringen, saavel den historiske, som den vi daglig kan gjøre, ja, som enhver af mine Læsere gjør, i det han seer, at jeg betragter Mennesket og Verden saaledes, hvilket jeg vel lod være, dersom jeg ikke kunde.

Nu veed vi da saameget, at i *Synet* og *Ordet* skal vi søge den sande Storhed, og derom faae vi neppe nogen Strid med hvem der forstaaer os, thi at de timelige Ting vinde i *Anseelse*, naar de betragtes som Billeder af evige, lader sig ikke vel nægte, og at Ordet, ved at udtrykke en saadan Beskuelse, viser sig ret i sin Kraft, følger allerede deraf, at det da, skøndt sandseligt, udtrykker noget *Over-Sandseligt*, hvilket jo dog forudsætter en oversandselig Kraft, hvis Redskab det forsaavidt er.

Dog, om ogsaa dette skulde synes dunkelt eller tvivlsomt, maa

det kunne lade sig historisk bevise, at i det Ringeste hidindtil, var Ordet, som Udtryk for aandigt Syn, det Største i Verden, thi det maa have stadfæstet sig ved Virkningerne det har frembragt, og hvem er nu saa ukyndig i Historien, at han ikke veed, det var forgiæves at ville nægte Sligt! Afnyder ikke Historien alle sine Kyndinge den Bekiendelse, at det er Religionen, som, man kalde den for Resten hvad man vil, har af Alt havt de største Virkninger i Verden, og er altsaa, efter Aar|A:37sagernes Grundsætning unægtelig selv det Største, og hvorved virkede, den, uden ved Ord som udtrykte aandigt Syn: ved Udsagn om en Forbindelse mellem det Sandselige og Over-Sandselige, som forvandlede det Timelige til Billede af noget Evigt! Ja, trøstede man sig til at nægte alle Sagn fra Oldtids Dage, det tør man dog ikke nægte, at Propheternes og Apostlernes Ord have havt Virkninger, hvis Mage i Storhed man forgiæves søger, og hvorledes man da end vender sig, kan man ikke undgaae den Bekiendelse, at Billed-Ordet var hidindtil det Største paa Jorden, ja, vilde man indvende, at Christus dog var større, da veed man hvad Skriften siger: *Ordet* blev Kiød og saaes med den Eenbaarnes Herlighed, noget der neppe nedsætter Ordets Kraft, men vel udviser den med alle de Under-Værker, som Christi *Ord* virkede.

Hvad der altsaa har været meget urimeligt i de mange Bitte-Smaaes Øine, der ikke kunde see Mennesket høiere end til Hænderne, eller længere end til Tænderne, det: at *ubegribelige* Ord som de kun loe ad, kunde fordum gjøre saa mægtigt et Indtryk paa Folkene, og virke Ting, som de allerfornuftigste og fatteligste Ord kun bare Vand imod, *det* maae vi nu finde saare rimeligt, thi de pragmatiserende Historieskrivere maae snakke saameget de |A:38vil om de store Virkninger af smaa Aarsager, saa kan vi dog ikke føie dem i, dets til Bekræftelse, at afsværge Aarsagernes evige Grundsætning, som ikke alene byder at al Virkning skal have en Aarsag, men en Aarsag *hvis Kraft* har frembragt den; heller ikke er det lykkedes vor Tids mange smaa Aarsager at bevise deres Yndlings-Drøm med nogen Virkning som er Hovedet høiere end de selv. Meget mere maa det være os klart, at Intet egenlig synes os stort, uden netop forsaavidt det er os *ubegribeligt*, thi ligesaalidt som vi kalde sandselig stort, hvad vi kan holde inden i vor Haand, ligesaalidt synes nogen Forestilling eller noget Ord os stort, naar vi kan begribe dem, og naar vi finde os selv *store*, da kommer det netop af at vi ikke begribe os selv, saa det er intet Under, at man i en Tid, da man indbildte sig at begribe Alt, og begreb ikke det Mindste af sig selv, faldt i Forundring over sin egen ubegribelige Storhed. Vi nævnede *Forundring*, og mindes derved om, at det netop er Udtrykket for den uvilkaarlige Virkning, det vi ansee for Stort gjør paa os, naar vi ikke forfærdes, som naar vi møde en virkelig Storhed, let kan skee, men hvad vi begribe, forundre vi os ikke over, og her see vi da atter at hvad der skal føre det store Ord, maa nødvendig

have noget os Ubegribeligt hos sig. Blev vi altsaa **A:39**kloge tilgavns, saa kloge f. Ex. at vi begreb det Ord hvorved Gud skabde Verden, da maatte vi sige, at Ordet var ikke længer det Største i Verden, og maatte nemt kunne bevise det, ved at omskabe Verden, som ingen Ting, men saalænge maae vi bie, før vi sætte os over Ordet, om vi ikke vil blive til Skamme, naar Ordet gaaer fra os, og vi vende Næsen i Veiret.

Saavist nu, som man har havt det Exempel, at Folk hævede sig over Ordet, og modsagde den evige Sandhed, saavist har der ogsaa været Løgn i Verden, og jeg paastaaer: der er saa endnu, hvilket man vel er saa føielig at indrømme, om ikke for Sandheds, saa dog for sin egen Skyld, thi hvem der vilde nægte det, maatte med det Samme *erklære mit Ord for Løgn*, hvorved han da kun bekræftede hvad han vilde nægte, og *gjorde* ikke mit, men *sit Ord til Løgn*. Er der nu Løgn i Verden, da har den vist nok hverken Lod eller Deel i Sandheden selv, men har dog, hvordan det saa end er gaaet til, Part i Verden, og indtil Videre, som det synes, Haand i Hanke med Sandhed, og det er alt store Ting, thi har Løgneren først faaet Munden paa Gang, da kan vi ikke tvivle om, det jo er dens Lyst at føre det store Ord, og har den først Part i Verden, maa den sagtens stræbe efter at arrondere sig, **A:40**til den faaer hele Klatten, efter det sande Ordsprog, at naar man giver Fanden den lille Finger, tager han hele Haanden. Med andre Ord: at berige sig paa Sandheds Bekostning, og throne i dens Høisæde, maa nødvendig være Løgnens Attraae, og har den faaet Indpas i Mennesket, da er ikke alene Menneskets Forblindelse en nødvendig Følge deraf, men Indpasset selv er en Erobring, hvorved Løgneren er blevet Verdens Herre, saavidt Mennesket var det, og har faaet Deel i det store Ord, saavidt det var Mennesket forlenet. Nu see vi da let, at Menneskens Børn tit maae lade sig giætte af ingen Ting, der lader stort, og vi kan tillige indsee, at timelig Storhed tit maa sees i Forbund med Løgneren, thi det er jo Tilfældet, hvergang et Menneskens Barn tager Løgn i sin Mund, og lægger derved sin *Kraft* i dens Haand. Det skal vi da vel lægge Mærke til: det er ikke Løgneren som har Kraft *i sig selv*, thi i sig selv er den aldeles kraftløs, det er heller *ikke Kraften* som staaer i Forbund med Løgneren, men det er Kraftens *Lehnsmænd*, hvem Sandhed gav sin Kraft til Raadighed enstund, imod at gjøre Regnskab, naar Han befaler. Hvorsomhelst da Kraft aabenbarer sig til vor Forundring, der skal vi kun ikke nægte findes Storhed, thi den findes der i det mindste for vore Øine, og kan meget gjerne og **A:41**saa virkelig findes der, selv med Løgnens Brænde-Mærke; men see vi dette, da maae vi ingenlunde *bøie os* for Storheden, ingenlunde mene, enten at Kraften er veget fra Sandhed, fordi den *synes* at være i Løgnens Haand, eller at Kraften kan gjøre Løgn til Sandhed, hvilket i Grunden løber ud paa Eet, thi kunde Sandhed tabe det mindste Gran af sin Kraft, da var den ikke Sandhed men

Løgn. I Aarsagernes Grundsætning have vi usvigelig Borgen for at al Kraft tilhører evindelig Sandhed, at Gud er *al-mægtig*, og deraf følger med Nødvendighed Budet: *gjør Sandhed!* til Kraften, og til hver som i den blev deelagtig. At Kraften lyder, det veed vi er *nødvendigt*, vi see det i Historien, saavidt vi ere komne til Sandheds Kundskab i den, og det skal sees aabenbarlig, naar Lyset aabenbarer Alt; kun om *Villien* giælder det, og det føle vi alle, *Villien* er vor egen, vil vi gjøre Sandhed, da er det vort eget Gavn, thi da beholde vi Kraften evindelig : da leve vi; vil vi det ikke, da er det vor egen Skade, thi da tabe vi Kraften evindelig : da døe, da fortabes vi, Sandhed kan det være ligegyldigt, at den løgnagtige Villie deler sig i det Uendelige, og han kan ikke forhindre det, thi han kan ikke nægte sig selv, og det maatte han, naar han skulde gjøre en ond Villie god, indlemme en løgnagtig Villie i |A:42| sig. Det er vel umueligt andet, end at vi her maae med Forbauselse ihukomme, hvad man, i den nyere Tid, har saa mangfoldig snakket om *Villiens Frihed* og den *onde Villies Forbedring*, uden at mærke, man derved paa det Bestemteste modsagde sig selv, men her vil vi kun bemærke, at Kant saae Modsigelsen, men slog den hen i Snak, og Talen om Storhed vil vi slutte med et Ord om vort moralske Forhold til den.

Forholdet er, som vi have seet, let bestemt, thi vi maae hverken nægte eller forgude, men skal tilegne Sandhed den, men Historien lærer os at dette Bud maae i Udførelsen have sine store Vanskeligheder, saa vi ikke let skal nævne en bekiendt Mand, der bevarede sig i det rette Forhold til Storheden, det være nu i ham, eller udenfor ham. *Een* kunde jeg vel nævne, men han hører nuomstunder, just fordi han synes *alt for* bekiendt, ikke egenlig til de *bekiendte*, og kun, for at det ikke skal være min Skyld, nævner jeg Jesus, som det eneste mig bekiendte Exempel paa en sand practisk Vurderings-Mand af Storhed, der kunde pege paa sig selv, da han sagde de forunderlig store Ord til sine Discipler: glæder eder ikke over, at *Aanderne* ere eder *underdanige*, men at eders Navne ere skrevne i Livsens Bog! Uden at tale om de mange Tilfælde, |A:43| hvor Feilen mest laae i Øiet, og var, forsaavidt mindre farlig, vil vi kun bemærke dem, hvor Feilen aabenbar laae i *Villien*, naar man enten bøiede sig for hvad man fandt stort hos Løgneren, eller ringeagtede det Store i Sandheden. Det Første veed vi var Tilfældet vidt og bredt i Hedenskabets Dage, især hvor man forgudede Naturens Kræfter, men hvad man lettelig overseer, er, at det Samme finder Sted, hvergang man priser og ophøier en Mand, han være Keiser, Digter, Philosoph eller hvad han er, for hans store Kræfter, uagtet han med dem vilde bestride Sandhed. I det andet Tilfælde vare Stoikerne vist nok for det meste, saa at de af Forundring over sig selv, ikke fandt noget andet stort nok til engang at forundres over, men deres Slægt er i saa Fald langt fra at være uddød, thi vi behøve ikke at lede langt i vor Tids Bøger, for at finde Folk, som ikke

engang falde i Forundring over det evige Forhold mellem Gud og Mennesket, som de indrømme, medens de svimle af Forundring over den menneskelige Forstand. Dette er nu vel let at forklare, thi hint Forhold indbilde de sig at begribe, sig selv finde de derimod ubegribelig, og saalænge man finder noget ubegribeligt, kan man ikke forundres over noget, man troer at begribe; men derfor er det ikke mindre galt, thi et Forhold, hvori man |A:44|ikke engang begriber det timelige, end sige det evige Led, skulde man dog vist ikke indbilde sig at begribe, og saa er det dog aabenbar; thi Mennesket forholder sig til Gud som Skabning til Skaber, som Intet i sig selv til Alt i sig selv, og naar nu det Intet dog har Lyst til at være noget i sig selv, er dog vist Forholdets Udregning til Menneskets Fordeel intet Dreng-Stykke, men noget man vel kan være bekendt at falde i største Forundring over. Her have vi da rørt ved Bylden, thi den sidder i vor Lyst til at gaae forbi det Store i Sandheden, enten med Ligegyldighed, eller med tom og flygtig Beundring, fordi vi have Lyst til selv at være noget Stort i vore egne Øine, og raade os selv, som om vi vare af os selv, vare vore egne, da derimod Sandheden i sin Storhed tiltordner os Budet: *gør Sandhed!* byder Selv-Fornægtelsen i dybeste Ydmyghed, og ubetinget Lydighed.

Om Skønhed.

Skønhed er uidentvivel hvad man holder mest af, og forstaaer sig mindst paa, taler bedst om, og behandler slettest i Verden. For dens Fødder, siger man, maa Storhed lægge sin Krone, og for dens Glands maa Sandhed bøie sit Spir, thi den er Fuldkommenheden selv i sin Glands, og i dens |A:45|Smiil er Kiærligheds Almagt. Det er nu vist nok forfærdeligt at høre Sligt, naar Talen er om en græsk Marmor-Støtte, eller en Gøthisk Marmor-Plade, eller en Cythere med alle hendes Systre, eller selv om Idealet af en Madonna; men fordi Verden stæder sine Lovtaler slet, kan de kanskee dog have deres lovlige Hjemmel, naar de i Sandheds Mund finde deres rette Gienstand. Skal det imidlertid skee, da maa der være en evig Skønhed, thi for det Timelige bøier Ordet sig vist ikke meer, og Sandhed endnu mindre; men naar vi betænke, hvad der forstaaes ved sand Skønhed, gaaer der ogsaa uidentvivel et Lys op, som Konsten rigtig nok ikke har skabt, men som kanskee vel har skabt den. *Livs Varme* og *Glands* i fuldkommen Eenhed, det er uidentvivel Idealet for Skønhed, og i saa Fald kan der intet Spørgsmaal være om, at det maa søges i den evige *Kiærlighed*, thi der boer det evige Livs almægtige Varme med al Fuldkommenhed i ulignelig Glands. Herom kan vi da ikke tale for høit, thi det er ikke meer end netop, at Sandhed selv finder Ord til at udtrykke denne evige Skønhed i al sin Glands; men som vi veed, er det langt fra at være den man tilbad,

fordum under Aphrodites og Cyprias, siden under Musers og Gratiens og alskens uopregnelige Navne, det er ikke den Skønhed som Sand|A:46hed lover, om hvilken man kan sige, at den behager Verden, og naar vi da skal tale med Verden om Skønhed, uden at ville paa mindste Maade bryde med Sandhed, da er der vel ikke paa nogen Enighed at tænke.

Imidlertid, noget Sandt ligger dog stedse til Grund for hvad hele Verden siger, om der end er bygget nok saamegen Løgn oven paa, ikke saameget som et Sands-Korn af Sandhed vil vi vitterlig fornægte, Verden skal faae Lov at beholde al den Skønhed ligesom al den Storhed Sandhed tillader, og kanskee kunde vi dog nøde den til, for sin egen Skyld i det mindste, at lade den evige uforkrænkelige Skønhed staae ved Magt i Sandheds Ord.

Til dette Ord maae vi da nu, som altid, naar vi vil høre ret Beskeed om det Timelige, vende vort Øre, thi i dette skabende Ord maae vi unægtelig søge Aarsagen, ligesaavel til al timelig Skønhed som Sandhed. Ligesom Magten i Ordet udtrykker den evige Kraft, saaledes maa Godheden deri udtrykke den evige Kiærlighed, og ligesom Magten skaber Storhed, skaber Godheden Skønhed, kun med den Forskiel, at hvor Godhedens Virkning begynder, udspringer og Liv, fordi Godheden virker med Varme. Derfor falder det os aldrig ind at tale om Skønhed i Naturen uden hvor der er eller dog sy|A:47nes at være Liv, Storheden begynder med Lyset, men Godheden med Solen og Maanen, Storheden med Anseelse, Skønheden med Glands. I Lyset skimte vi Ordet baade som Magt, Viisdom og Godhed, de synes at dele sig paa Veien til Mennesket, men kun som for i ham at sammenstraale, thi ligesom han er det sandeste og største, saaledes er han unægtelig det skønneste Billede af Skaber-Ordet. Med Varmen i sit Inderste og Glandsen i sit Aasyn er det naturlige Menneske i Sandheds Øine et Billede af Kiærligheden, men her komme vi atter til det store Spørgsmaal, om Mennesket har lært at betragte sig saaledes, og om han har fordybet sig i denne Betragtning! Det første Spørgsmaal er her nærmest ved at besvare sig selv, thi den Skabning som Magt, Viisdom og Godhed ligesom kappedes om at opreise i den Eviges Lignelse, vilde Sandhed vist ikke nægte sin Aand til giennem Tiden at udvikle Alt, ei nægte det Ord, til hvis Tempel og Tunge den aabenbar syndes bestemt.

Det andet Spørgsmaal slaaer ogsaa her paa Samvittighedens Stræng, og maa vel røre dybest, da det her rører med Kiærligheds Aande, og da ingen Brøde er vissere for os end den, at vi ikke tilbørlig have elsket Ham, som elskede os før vi fødtes.

|A:48Dog, for at det ikke skal synes, som om vi maatte springe fra Skønhed for at møde Samvittigheden, et Spring der ikke falder os saa let, som det modsatte synes, vil vi ihukomme, at Skønhed og

Dyd ere Begreber, hvis Eenhed, trods Skinnet, i Grunden, man alt i de længst henfarne Tider i Grækenland paastod, og hvorom, siden Kant, er skrevet saameget.

Bedst falder vist Talen om Skønhed, naar vi henhøre den til *Eenhedens* evige Grundsætning, hvor den ustridig har hjemme, thi hvor vi ingen Eenhed synes at finde, der finde vi heller ingen Skønhed, og hvad vi finde skønt, ønske vi naturlig at forene, eller hvor det ei gaaer an, dog at forbinde med os. Nu er det sikkert nok, at vi ingen Forbindelse ønske uden med hvad vi elske, og forsaavidt vi elske det, og ligesaa vist er Kiærlighed det levende Udtryk for Forening, saa vi heraf see, hvad vi desuden veed med os selv, at vi Intet kan elske, uden forsaavidt at finde det skønt, og neppe nok finde noget skønt, uden forsaavidt at elske det. Da nu Kiærlighed og Villie, som i Modersmaalet, saa i Hjertet, komme ud paa Eet, saa Villien kun er Kiærligheden i en bestemt Retning, og aldeles afhængig af den, saa seer man let, at det er en *Samvittigheds-Sag*, hvad og i hvilken Grad man finder Noget |A:49|skønt, samt at det er vor unægtelige Pligt at finde Sandheden skøn over Alt, da det følger af sig selv, naar vi elske den af ganske Hjerte. Sandheds vise Raad er: troe mig! Hans Herrebud: lyd mig! Hans Fader-Stemme som forener og forklarer Alt: *opelsk dig i mig!*

Forsaavidt kunde man vel omtrent finde Verdens Bifald med sin Tale, thi ogsaa den vil finde Dyden og Sandheden skøn, naar de kiærlig vil rette sig efter dens Leilighed, see igiennem Fingre med, at den elsker først og fremmest sig selv, og tage til Takke med hvad den har tilovers: med en smuk Lovtale f. Ex. en Portion Øien-Vand til et rørende Skue-Spil, et Par Skilling i Nyaars-Gave til de Fattige, og for Resten *koldt Kiøkken*.

Saaledes lader nu imidlertid Sandhed sig ikke afspise, og Følgen har stedse været, at Mange vendte om, og lærde aldrig at kiende Sandheden fra sin skønne Side, og det nytter kun lidt, hvad man meer end omsonst har arbeidet paa, at afslibe Sandhedens skarpe Kanter, for at gjøre den skøn i Verdens Øine, dæmpe dens Torden-Stemme, for at gjøre den elskværdig, thi Sandhed kan, som sagt, ikke lade sig det mindste berøve, eller udslette en Tøddel i sin Lov, uden selv at blive Løgn, og naar det lader |A:50|anderledes, da er det Løgnet der lader sig udsmykke, tilbede som Sandhed, og naturligviis, som det synes ret elskværdig og uegennyttig, accorderer for Skam-Kiøb, lover Liv og Salighed for ingen Ting, og giver hvad den har: et uendelig tomt Rum og en uendelig lang Tid, det vil sige: en bundløs Afgrund og en haabløs Regning, eller paa gammelt Dansk: Helvede og en evig Ulykke.

See! det er i mine Øine, og ventelig i Fleres, slet ikke skønt, men hvem der ikke kan taale at høre det, naaer ikke heller den sande Skønhed, thi man kan ikke nægte at Ordet er *stort* nok, og i Tiden

er nu engang sand Skønhed ikke andet end *smeltet Storhed*, og, efter hvad vi hørde om Storhed, maa det være Sandheds store, ubegribelige Ord, der annammes med Troe og hensmeltes i det elskende Hjerter, som skal kunne gjøre os deelagtige i den sande, evige Skønhed. Saa ligger Guldets i Klippen, udpilles ikke med Fingre og afsmeltes ikke i den lunkne Haand, saa ligger Skønheden end forborgen i Hjertet som giemmer Gienlyd af det store Ord, der klang paa Jorden. Sprænges maa Klippen og smelte i hellige Luer, hvem der gjør det selv, han gjør et Mester-Stykke, og skal canoniseres, som en historisk Konstner, men hvem der mener, **A:5** han har gjort det som ingen Ting, han har kun feiet Klippen og taget Muld for Guld.

Her have vi da et Kiendemærke paa ægte timelig Skønhed, som aldrig kan slaae Feil, men at vi lettelig lade os skuffe af Skinnet, og at vi have ondt ved ikke at knæle i det mindste for den ægte Skønhed, *hvor* den saa findes, det er derfor lige sandt og lige sørgeligt, thi det følger af Løgnens Herredømme i Verden og Magt i vort Hjerter. Kun lidet nytter det os, om vi, som Munke, Zvinglianer og Pietister, vilde nægte Skønheden, eller forsværge at hylde den, thi at foragtet Skønhed hevner sig grusomt, og at forsvoren Ting gaaer snarest for sig, er noget Krøniken lærer i det Store, som den daglige Erfaring i det Smaa. Er det virkelig saa, at vi Intet i Verden finde skønt, da er det Beviis paa et grueligt Savn: Kiærligheds Savn, eller, da det dog er umueligt uden al Kiærlighed at drage Aande, Beviis paa, at vi elske noget som end ikke har Skin af Skønhed, at vi beherskes af en unaturlig Kiærlighed til os selv, den yttre sig nu paa hvad Maade den vil; paa sin laveste Punkt bemærke vi den med Afskye som Fraadserie, Drukkenskab og Uteerlighed, paa sin Høieste som Gierrighed og Hovmod. Have vi derimod Sands for Skønhed, da hylde vi den i **A:52** Hjertet og forsværge den kun, fordi vi føle at vor Kiærlighed er Vellyst, men da er det en konstlet og hykkelsk Ufølsomhed, som enten maa forstene vort Hjerter paa dets bedste Side, eller brydes naar Bølgerne bruse, eller værner, naar Alt lykkes bedst, om Ureenheden, som skulde udfeies. Paa den anden Side er da det eneste Raad som duer, at rense sit Hjerter, saa dets Følelse kan følge Sandhed, saa vi finde skønt hvad der er skønt, og som det er skønt i Sandheds Øine. At der er Skønhed i Naturen, som i Mennesket, og fornemmelig i *Kvinden*, har naaet sin Høide, hvad nytter det at nægte Sligt, eller hvem vil indbilde os, at han har Øie og Sind for høiere Skønhed, naar han intet har for denne, hvorigiennem al *timelig* Skønhed udvikler sig! Naar vi see en faver Kvinde med Moder-Ømhed stirre paa et deiligt *Drenge-Barn*, som udsprang af hendes Skiød, og i hvem hun kiender Faderens Træk, da see vi, ingenlunde den høieste Skønhed, men Overgangen fra den naturlige til den historiske, og dermed det reneste sandselige Billede af den evige Skønhed. Her er den høieste naturlige Storhed

(Manden) smeltet i den høieste naturlige Skønhed (Kvinden) og en historisk Skønhed (Barnet) som forener begge, er derved udviklet. Lad os nu i dette Dreng-Barn tænke os en Prophet, der |A:53henrykket i Sandheds Aand, saa overalt under timelige Billeder den evige Sandhed, lad os høre ham udtale sit Syn for en Kvindes Øren, lad os tænke, at hendes Hjerte oplues af inderlig Kiærlighed til Aandens Ord, saa det smelter i hendes Hjerte, og udbryder til Giensvar i Sangens mest smeltende Toner! da have vi det sandeste Billede af den evige Storhed og Skønhed som i det Timelige er at finde. Kiærligheds Sang som udtrykker Ordets Kraft, er da det Skønneste paa Jorden: den aandelige Skønhed, og vil vi see den i sin Fuldkommenhed, da forestille vi os, at Kvindens Sang gestalter sig i Glands til en mandlig Skikkelse, hvis tonende Straaler forklare Kvinden og Jorden, thi i denne Forestilling sammensmelter Tid og Evighed historisk, og Alt er forenet i Kiærlighed, som udstraaler sit evige Liv i Sandhed og Skønhed.

Her see vi klart, at Skønhed er det store Konstværk Historien arbejder paa, hvorvidt den dermed er kommet, og om den rimeligviis kan fuldende det selv, det maae vi lære af den, ogsaa vi staae i dens Tjeneste; Løgnen, som aldrig kan indlemmes i det evige Liv, maa nødvendig stræbe at forhindre det store Ægteskab mellem Sandhed og Skønhed, maa nødvendig stræbe at lokke os til sig, ei blot med glimrende Blændværk, men selv med ægte Glands |A:54og Klang, som den i Mennesket har stjaalet ud af Ordets Smelteovn. Tytte skal vi Løgnen, og kiække æske Sandheds Eiendom tilbage, den ægte Skønhed strider selv for Sandhed, thi naar den krænkes, dør den som Lucretia, og paa den døde Glands, som Vellyst kun forgiæves stræber at oplive, er Rovet kiendeligt; saasnart vi kiærlig løfte Sandheds Banner da flyver Glandsen paa os, og straalende levende, uefterlignelig til Løgnens Harm og Lastens Skam.

Oversyn.

De Betragtninger over Mennesket og Historien som her frembyde, ja paatrænge sig, ere baade saa mange og saa vigtige, at de ikke vel lade sig fatte i Korthed. Hvem veed ikke, at Alt hvad som lyder til os fra de forrige Dage, er Sagn om hvad der syndes for stort eller skønt til at glemmes, saa at Historien vorder et Speil, hvori vi see, hvad Menneskens Børn have med Kraft efterstræbt og med Kiærlighed gienet! Hvem seer ikke at hvert Folks Historie, den være saa lang eller kort, vis eller tvivlsom er et sandfærdigt Vidnesbyrd om hvad der i deres Øine var stort og skønt, hvad det Timelige havde for dem at betyde, og hvad de havde Lyst og Kraft til dermed at gjøre! Hvem føler ikke, at Ord og |A:55Gierning saaledes i Historien sammenføies, at Ordet bliver baade det Første og det Sidste:

forudsættes af Gierningen og afpræges i den, udspringer atter deraf og fortæller os hvad Kraft det havde, hvilket Værk det drev, og hvad Udfald det fik!

Men, vi vil ikke her fordybe os i Betragtninger over Ordet og dets vidunderlige Færd, Mennesket og hvad som i Historien har ført det største Ord vil vi kun fatte skarpt i Øie, for at see, om ikke derved opgaaer et Lys over Tilværelsen, hvori vi, uden at skuffes, kan betragte vor egen Skikkelse, og skue Veien som fører til Menneskets Maal.

Der er en sandselig og timelig Sandhed til, thi vi ere os bevidste i Tiden og Rummet, vi ere os et Legeme bevidste som noget der har et bestemt Omfang, Sammenhæng og Skikkelse som kan forandres, og dette er en Grund-Erfaring, hvorpaa al Erfarings Sandhed beroer; vil vi nægte den, da nægte vi dermed al Erfarings Muelighed og al Historie, men gjøre os og derved unægtelig til Løgnere, da vort eget Ord fælder os ved uimodsigelig at kundgiøre en Tilværelse i Tid og Rum.

Der er en moralsk eller Samvittigheds-Sandhed til, thi vi ere os selv bevidste som underordnede, vi ere os selv bevidste i *den* evige Sandhed, at vi ikke af Evighed ere os selv bevidste, men vil vi, med **IA:56** den Bevidsthed, trodse vor Samvittighed, da kan vi nægte vor Afhængighed af den evige Sandhed ved at udgive os selv for den.

Der er, siger Historien, en poetisk eller billedlig Sandhed til, thi Mennesket kan blive sig alt Timeligt i sig bevidst, som et Billede af den evige Sandhed, og saaledes har Mennesket betragtet og følt sig selv i Kraft og Kiærlighed, hvilket var umueligt, hvis der ikke laae Sandhed til Grund, thi Intet har ingen Kraft.

Fornuft er det indvortes Ord som udtrykt lyder: *jeg*, altsaa Baandet hvori vi bære Alt hvad vi, ved at sige *jeg*, skille fra alt Andet, baade timeligt og evigt ☺: vor hele Personlighed i Modsætning til hvad den ikke indslutter. Fornuften, eller: for ikke at udsætte os for tom Ordstrid, Personligheden, Jegheden har sandselig og timelig Sandhed, thi i Tiden og Rummet ere vi, *ved vort Legeme*, afsondrede fra alt andet, men den har ikke evig Sandhed, thi der er kun een evig Jeghed, nemlig den evige Sandhed der udelukker Alt hvad den ikke indslutter, og gjør det dermed til Løgn. Jegheden har altsaa kun moralsk Sandhed, forsaavidt den indslutter sig i den evige Sandhed, skjuler sig i Samvittigheden, og er den først engang traadt derudaf; da har den tilløiet sig Selvstændighed, og er da ikke andet end **IA:57** Kiødets Sands, der sætter sig mod den evige Sandhed; bliver Jegheden derimod i Samvittigheden, da har den poetisk Sandhed, thi da afbilder den den evige Sandhed som bliver i Kiærligheden.

Forstand er *Maalet* for Erfaring, den er sandselig forsaavidt Erfaringen kun angaaer Legemets Virkelighed og Tingenes sandselige Forhold til samme, den er moralsk, forsaavidt den

angaaer Samvittigheds-Forhold, og poetisk, forsaavidt den kan fatte det billedlige Forhold mellem Tid og Evighed.

Der er en sandselig Storhed til i Mennesket, thi i ham er der Kraft til en Forestilling af Tid og Rum, som noget der omfatter alt Sandseligt, og denne Kraft er aabenbaret i hans Legeme, som kan sandse det Alt.

Der er en moralsk Storhed som *skal findes* hos hvert Menneske, og som bestaaer deri, at han, for Sandheds Skyld, fornægter sin tilsyneladende Selvstændighed, og hæver sig derved over Sandseligheden og sig selv til den evige Sandhed.

Der er, siger Historien, en poetisk Storhed til, som er givet hele Menneske-Slægten, og tilhører hvert Menneske, *forsaavidt* han har den moralske Storhed, og den bestaaer deri, at Mennesket er det evige Ords Billede og Lehnsmand, har Kraft **A:58** til billedlig at skue Gud i sig, og sig som Guds Søn i Verden.

Indbildnings-Kraften er Evnen til at gjøre sig Forestillinger, og den er sandselig, forsaavidt den forestiller Tingene, som de falde i Sandserne, den er moralsk, forsaavidt den forestiller alt Timeligt som afhængigt af den evige Sandhed ∴ som Skabning, og den er poetisk, forsaavidt den forestiller det Timelige som billedligt, som noget der afbilder det Evige.

Der er en sandselig Skønhed til i Mennesket, thi der er en sandselig Storhed som i sin Glands behager sig selv, Mennesket finder sit Legeme skønt og forener det med sig, indlemmer det i sin Selv-Bevidsthed.

Der er en moralsk Skønhed, som skal findes i ethvert Menneske, og som bestaaer i Kiærlighed til den evige Sandhed, der nægter ham Selvstændighed og fordrer ubetinget Lydighed.

Der udvikles, siger Historien, en poetisk Skønhed i Kiærlighed til den poetiske Storhed, og som, hos hvem der har den moralske Skønhed, skal fuldkommes i poetisk Sandhed, i en evig Forening mellem Gud og Menneske.

Kiærlighed er Udtrykket for Skønheds-Følelsen, den sandselige Kiærlighed ∴ Kiærlighed til det **A:59** Sandselige i sig selv, forudsætter en Betragtning af det Sandselige som noget i sig selv, altsaa en kiødelig Sands, og en Fornægtelse af den moralske Sandhed, ligesom den viser Foragt for den moralske Skønhed, og udelukker fra den poetiske, i det den adskiller Mennesket fra den evige Sandhed.

Jeg gad seet, hvad der med Grund lader sig indvende, ikke mod enkelte Udtryk i, men mod Indholden af denne Betragtning, og jeg maa minde om, at kan den ikke kuldcastes, da er Enhver som vil have sin egen Villie, blot derved udelukt fra Samfund med den evige Sandhed, og Løgnen undergivet, uden at der for menneskelige Øine er nogen Redning for ham, thi en løgnagtig Villie kan aldrig blive

god; og skulde nu Menneske-Villien have deelt sig, saa at han mere har ladet sit Legeme raade sig selv, end stræbt at gjøre sig uafhængig i det, da er han vist nok en medynksværdig, men i sig selv lige hjælpeløs Skabning, thi hans Kraft har forladt ham, hans Samvittighed fordømmer ham, den Dom skal han elske som Sandheds Ord, sig selv skal han hade, og gjort Gjerning skal han ændre: lutter Umueligheder i hans Øine.

Nu dømme hver paa Samvittighed, om Mennesket behøver overordenlig og vidunderlig Hjelp eller **A:60** ikke! vi vil vende os til Historien, for at see hvad den fra dette Stade lærer os om Christendommen.

Den lærer da først, at i poetisk Storhed kan, naar man tør slutte fra Virkning til Aarsag, som man skal, Intet lignes med den, thi den begynder som et hadet og foragtet *Ord*, og har med sin Kraft undervunget Verden, er blevet troet af de forskielligste Folkefærd, til Trods for de mest indgroede Fordomme, har overlevet alle sine Modstandere, er opstaaet i Ungdoms-Kraft, efter at være for Verdens Øine hensovet, og har saaledes giennemgrebet alle de menneskelige Forhold, at dens Spor ere uudslettelige. At nu ogsaa dens Forestillinger om Gud og Mennesket ere de høieste mulige, veed man, eller kan dog let overbevise sig om. At den i Følge heraf maa indslutte den høieste poetiske Skønhed i sig har vi seet, at den ogsaa har frembragt mere deraf, end nogen anden Forestilling, lærer vel Historien, men da denne Virkning beroer paa, hvor dybt Mennesket har ladet Forestillingen gaae sig til Hjerte, hører det mere til Historiens Vidnesbyrd om Mennesket, end om Christendommen, thi naar den, ved at sammensmelte med Mennesket, aabenbar maatte frembragt den høieste Skønhed, da er det ikke dens, men Menneskets Skyld, hvis det ikke er skeet eller efterhaanden skeer. Ligesaa forholder det sig med **A:61** den moralske Storhed og Skønhed, manglede Christendommen samme i sig selv, da maatte vi, trods alle dens vidunderlige Virkninger, erklære den for falsk, men da den, som Ingen kan nægte, har dem i sig selv, blev det kun Skam og Skade for dens Bekiendere, hvis den ikke havde frembragt samme hos dem. At den nu imidlertid just fra denne Side overstraaler Alt hvad der ellers har virket Stort i Verden, at den i Millioner har virket en mageløs Selv-Fornægtelse og oversandselig Kiærlighed, det lærer Historien, og det beviser at den tillige er det *Sandeste* Historien kiender.

Dog, det Sidste beviser Alt, thi Historien lærer, at *saavidt* Christendommen blev troet og fulgt, udviklede den *idel Sandhed*, den lærer, at hvad vi først i Gaar og i Dag lærde at begribe, det udsagdes i Bibelen for mange Aarhundreder, ja tildeels for Aartusinder siden, med de bestemteste Ord; men at hverken Aarhundreder eller Aartusinder har kundet finde en eneste unægtelig Sandhed, som Skriften modsagde, ikke opdaget en eneste

moralsk eller theologisk Vildfarelse, som den jo fordømde, og, saavist som der da intet Samfund er mellem Løgn og Sandhed, saa sikkert maa Christendommen være Sandhed, men det forstaaer sig selv, intet historisk Beviis er *uimodsigeligt*, saalænge Historien |A:62varer, det er kun *uforkasteligt* ∴ kan ikke forkastes, uden at trodse Samvittighed og Erfaring.

Hvorledes nu Christendommen overalt hævder sin Anseelse, og vinder ved enhver sandhedskiærlig Betragtning, det skal vi, om Gud vil, end videre see, naar vi fremfare, og stræbe med Øiet paa hvad der er unægtelig Sandhed og utvivlsom Erfaring, at oprede Forholdet mellem Poesie, Kunst og Vidskab, som Ordene der betegne hvad der i Historien har udgivet sig for Storhed, Skønhed og Sandhed, og turde jeg haabe ved denne Forberedelse, ogsaa kun hos en Eneste, at nedbryde den ulyksalige Fordom, at Mennesket, i en vis Retning af sine Kræfter, har Lov til at tabe Sandhed af Sigte, til at opoffre den for hvad der er, eller synes ham stort og skønt, da agter jeg mig ikke at have talt forgiæves, men i al Fald er det ikke Sandheds Skyld, naar den ikke høres.
